

**Σ. Α. Θ.
ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

Επιμενίδου 19 • 54633 Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2310-284.510 • FAX 2310-269. 023 • E-mail: info@architecture.org.gr

Θεσσαλονίκη, 17 Μαΐου 2016

Προς : **ΚΕ.Σ.Α.ΜΑ.Θ.
Δ/ΝΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΜΑ.ΘΡΑ.**

Θέμα : **Γνωμοδότηση Συλλόγου Αρχιτεκτόνων Θεσσαλονίκης υπέρ της κήρυξης ως διατηρητέου κτιρίου του ακινήτου επί των οδών Ολυμπιάδος 22-28 και Ρακτιβάν 9-13**

Αξιότιμοι κύριοι / κυρίες

Κάθε επιμέρους συζήτηση για την σημασία της διατήρησης ενός ακόμα αξιόλογου αστικού χώρου επαναφέρει το ζήτημα της ανεπαρκούς πολιτικής σχετικά με τη διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς στην Ελλάδα. Ο ΣΑΘ αναγνωρίζει τα προβλήματα που δημιουργεί η απουσία ενός ολοκληρωμένου προγράμματος που να παρέχει κίνητρα –και όχι μόνο υποχρεώσεις- στους ιδιοκτήτες διατηρητέων για την συντήρηση, αποκατάσταση και ανάδειξη των ακινήτων τους. Δεν θεωρεί, όμως, αυτήν την έλλειψη ως επαρκή δικαιολογία για την καταστροφή πολύτιμων τεκμηρίων της αρχιτεκτονικής, ιστορικής και πολιτισμικής συνέχειας του τόπου. Αντίθετα, ο αυξανόμενος αριθμός κτιρίων που χρήζουν διατήρησης, αναδεικνύει, επανειλημμένα, την ανάγκη διαμόρφωσης του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου για την προστασία του αρχιτεκτονημένου περιβάλλοντος.

Στο πλαίσιο αυτού του ευρύτερου ενδιαφέροντος του ΣΑΘ και μετά από ερώτημα που του απεύθυνε μερίδα των κατοίκων του ακινήτου επί των οδών Ολυμπιάδος 22-28 και Ρακτιβάν 9-13, ο ΣΑΘ προχώρησε στην συγκρότηση ειδικής ομάδας εργασίας με σκοπό την γνωμοδότηση πάνω στην πρόταση κήρυξης του εν λόγω κτιρίου ως διατηρητέου με το υπ. αρ. 1286/8.4.2015 έγγραφο του ΥΜΑΘ.

Η έκθεση-εισήγηση που συνέταξε η παραπάνω ομάδα εργασίας υποστηρίζει ότι το κτίριο αποτελεί μοναδικό σωζόμενο δείγμα αυτού του τύπου κατοικίας στον εντός των τειχών αστικό ιστό της Θεσσαλονίκης **και τάσσεται υπέρ της κήρυξης ως διατηρητέου κτιρίου του παραπάνω ακινήτου.**

Η έκθεση έγινε ομόφωνα αποδεκτή από το ΔΣ του ΣΑΘ και σας την διαβιβάζουμε με την προσδοκία να ληφθεί υπ' όψη κατά την τελική αξιολόγηση του ζητήματος.

Με εκτίμηση

ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Δ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

ΣΑΒΒΑΣ ΤΣΕΛΕΠΙΔΗΣ

Γνωμοδότηση Συλλόγου Αρχιτεκτόνων Θεσσαλονίκης (ΣΑΘ)

**Υπέρ της κήρυξης ως διατηρητέου κτιρίου
του ακινήτου επί των οδών Ολυμπιάδος 22-28 και
Ρακτιβάν 9-13**

**συνοδεύει την πρόταση του ΥΜΑΘ
με το υπ. αρ. 1286/8.4.2015 έγγραφο.**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο πλαίσιο του ευρύτερου ενδιαφέροντος του ΣΑΘ για την διάσωση του αρχιτεκτονικού πλούτου και την διατήρηση της πολιτισμικής μας κληρονομιάς και μετά από ερώτημα που του απεύθυνε μερίδα των κατοίκων του ακινήτου επί των οδών Ολυμπιάδος 22-28 και Ρακτιβάν 9-13, ο ΣΑΘ προχώρησε στην συγκρότηση ομάδας εργασίας με σκοπό την γνωμοδότηση πάνω στην πρόταση κήρυξης του εν λόγω κτιρίου ως διατηρητέου με το υπ. αρ. 1286/8.4.2015 έγγραφο του ΥΜΑΘ.

Στο κείμενο που ακολουθεί, η ομάδα εργασίας βασίζεται στην ανάγνωση του κτιρίου σε σχέση με την ιστορική συνθήκη παραγωγής του. Πρόκειται για την πρώτη φορά που ο τύπος της καθ' ύψος συλλογικής κατοικίας, της πολυκατοικίας, προτάθηκε από τους αρχιτέκτονες σαν απάντηση στο επιτακτικό ζήτημα της στέγασης των προσφύγων στα αστικά κέντρα. Τα μορφολογικά χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου κτιρίου, ο τρόπος ένταξής του στον αστικό ιστό και οι πολεοδομικές και κοινωνικές προθέσεις που μαρτυρά η χωροθέτησή του οφείλουν να εξεταστούν σε αυτό το συμφραζόμενο και όχι απέναντι σε αφηρημένες αρχές ευρύτερων κινημάτων της αρχιτεκτονικής σκέψης. Η έκθεση υποστηρίζει ότι το κτίριο αποτελεί μοναδικό σωζόμενο δείγμα αυτού του τύπου κατοικίας στον εντός των τειχών αστικό ιστό της Θεσσαλονίκης.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Το εν λόγω ακίνητο είναι ένα συγκρότημα κατοικιών που υλοποιήθηκε την εποχή του μεσοπολέμου (1935-1938) από την Τεχνική Υπηρεσία του Υπουργείου Προνοίας (ΤΥΥΠ) για την στεγαστική αποκατάσταση δικαιούχων προσφύγων.

Η ΤΥΥΠ ανέλαβε τις υποχρεώσεις της Επιτροπής Αποκατάστασης Προσφύγων το 1930, ως αποτέλεσμα της πιο οργανωμένης κοινωνικής πολιτικής της κυβέρνησης Βενιζέλου. Εκτός από τη χορήγηση οικοπέδων και δανείων σε δικαιούχους ιδιώτες ή μέλη συνεταιρισμών, η ΤΥΥΠ προχώρησε, πριν τον Β΄ Π.Π., και παρά τα διογκούμενα οικονομικά προβλήματα, στην κατασκευή νέων συνοικισμών με πολυκατοικίες ή μονοκατοικίες, με τυπικά παραδείγματα τους πρότυπους συνοικισμούς της Νέας Σμύρνης και της Νέας Φιλαδέλφειας στην Αθήνα. Σ' αυτούς τους «οικισμούς της Πρόνοιας», είναι η πρώτη φορά στην Ελλάδα που ο νέος, για την εποχή, τύπος της πολυκατοικίας χρησιμοποιείται για την επίλυση του στεγαστικού προβλήματος, και μάλιστα σε τόσο ευρεία κλίμακα.

ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Το συγκρότημα κατοικιών στην Ολυμπιάδος και Ρακτιβάν είναι το μοναδικό αντίστοιχο παράδειγμα στη Θεσσαλονίκη, αν και σε πολύ μικρότερη κλίμακα. Οι αρχιτέκτονες που συνεργάστηκαν με την ΤΥΥΠ έχουν επηρεαστεί φανερά από τις μορφολογικές επιταγές του μοντέρνου κινήματος, από τις καινοτόμες αντιλήψεις για την ορθολογική οργάνωση των χώρων, αλλά και από τους βαθύτερους κοινωνικούς προβληματισμούς του κινήματος. Η μορφολογική λιτότητα που χαρακτηρίζει τις όψεις του συγκροτήματος (τριμερής οργάνωση όγκων, με αξονικό έρκερ που αναδεικνεί τη θέση της εισόδου και του κεντρικού κλιμακοστασίου) δείχνει τις δυνατότητες αυτής της «νέας» γλώσσας του μοντέρνου να προσαρμοστεί στα περιορισμένα οικονομικά μέσα χωρίς να χάσει τη δύναμή της (βλ. στο παράρτημα "Απόψεις του κτιριακού συγκροτήματος").

Η έρευνα της ομάδας εργασίας στα αρχεία του Τμήματος Πρόνοιας της Γενικής Διεύθυνσης Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας δεν απέδωσε στοιχεία σε σχέση με τον αρχιτέκτονα που συνέταξε την αρχιτεκτονική μελέτη¹. Παρόλο που τα σχέδια του συγκροτήματος υπογράφονται μόνο από τον προϊστάμενο της αρμόδιας υπηρεσίας (Υ.Ε.Ε.Σ.Θ.), η τυπική κάτοψη των ορόφων και των διαμερισμάτων είναι μια παραλλαγή των αντίστοιχων που σχεδιάστηκαν την ίδια περίπου περίοδο (1933-35) για τις προσφυγικές κατοικίες της λεωφόρου Αλεξάνδρας στην Αθήνα, από τους τότε αρχιτέκτονες της υπηρεσίας Κ. Λάσκαρι και Δ. Κυριάκο (βλ. στο παράρτημα "Σύγκριση μεσοπολεμικών προσφυγικών πολυκατοικιών").

Δεν θα έπρεπε κατά την γνώμη μας να αποκλειστεί οριστικά το ενδεχόμενο το συγκρότημα να σχεδιάστηκε από κάποιον επώνυμο αρχιτέκτονα της εποχής, όπως άλλωστε οι περισσότερες προσφυγικές πολυκατοικίες, καθώς επικρατούσε η συνήθεια να μην κατονομάζονται οι μελετητές αρχιτέκτονες².

¹ Στον φάκελο του κτιριακού συγκροτήματος υπάρχουν μόνο τα σχέδια που συντάχθηκαν κατά την ανασύσταση του φακέλου που διενεργήθηκε το 1957 (βλ. στο παράρτημα "Κάτοψη ισογείου").

² Ο Λάσκαρις αναφέρει με πικρία ότι η συμμετοχή του στον σχεδιασμό των κτιρίων της Τεχνικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως δεν αναφερόταν σε σχετικές δημοσιεύσεις. Κ. Λάσκαρις

Αν όμως περιορίζαμε τον εντοπισμό της αρχιτεκτονικής αξία του συγκροτήματος στις αισθητικές του αρετές θα ήταν σαν να παραδεχόμαστε το ρόλο της αρχιτεκτονικής ως διακόσμησης του κτιριακού κελύφους και όχι ως δράσης παραγωγής χώρου. Κατά τη γνώμη μας, συμπληρωματικά προς το γεγονός ότι το συγκρότημα κατοικιών αποτελεί μια μεσοπολεμική εφαρμογή του μοντέρνου λεξιλογίου, η διατήρηση του συγκροτήματος κατοικιών της Πρόνοιας έχει πολλαπλή σημασία στο επίπεδο των πολεοδομικών, κοινωνικών και αστικών της προθέσεων.

ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΟΝ ΑΣΤΙΚΟ ΙΣΤΟ

Τόσο η επιλογή παρέμβασης σε οικόπεδο εντός των τειχών της πόλης, όσο και ο τρόπος τοποθέτησης του κτιρίου στο οικόπεδο καθιστούν το συγκρότημα αξιόλογο και ίσως το μοναδικό της μεσοπολεμικής περιόδου.

Σε αντίθεση με τη συνήθη πρακτική της υπηρεσίας να σχεδιάζει συγκροτήματα πανταχόθεν ελεύθερα, με τους κοινόχρηστους χώρους να τα περιβάλλουν, στην περίπτωση αυτή ακολουθήθηκε η πρακτική του συνεχούς αστικού μετώπου σε ένα σχετικά περιορισμένων διαστάσεων αστικό οικόπεδο.

Το συγκρότημα αποτελείται από μονάδα πολυκατοικίας που επαναλαμβάνεται σε επαφή με την ρυμοτομική γραμμή, ακολουθώντας τις έντονες κλίσεις των δρόμων. Η γωνία επιλύεται με απότμηση - με έναν όγκο διαφορετικής κάτοψης από τους υπόλοιπους, που συνδέει τα δύο τμήματα δημιουργώντας πρόσοψη επί της συμβολής των οδών. Ο δε κοινόχρηστος χώρος οργανώνεται ως μια ενιαία προστατευμένη αυλή στο εσωτερικό του οικοπέδου³, με προσβάσεις από τους χώρους των αποθηκών στην κατώτερη στάθμη των κλιμακοστασίων.

Η οδός Ολυμπιάδος, στο τμήμα της αυτό, προϋπήρχε της χάραξης του σχεδίου Εμπράρ. Συγκεκριμένα, το οικόπεδο της Πρόνοιας συμπεριλαμβάνονταν στα ανταλλάγματα που χειρίζονταν το υπουργείο οικονομικών και πέρασε στην δικαιοδοσία της Πρόνοιας. Μετά από την αδυναμία εφαρμογής του ρυμοτομικού του 1929 στο τμήμα της περιοχής που δεν είχε καεί, διατηρήθηκε σχεδόν αυτούσιο στο νέο οικοδομικό τετράγωνο που προέκυψε από το ρυμοτομικό σχέδιο του 1931 (βλ. παράρτημα "Εξέλιξη ρυμοτομίας στην περιοχή"). Είναι σημαντικό να σημειωθεί, πως στην ευρύτερη περιοχή, από τον ναό του Προφήτη Ηλία έως τα τείχη, δεν έχουν εντοπιστεί ή διασωθεί άλλα αξιόλογα κτίρια του μεσοπολέμου. Μόνο το Καρίπειο Μέγαρο (διατηρητέο, γωνία οδών Ολυμπιάδος και Φ. Δραγούμη) και το συγκρότημα της Πρόνοιας εξακολουθούν να στέκουν μάρτυρες της μεσοπολεμικής σύγκρουσης ανάμεσα στις εκλεκτικιστικές μορφές και τον μοντερνισμό, που χαρακτηρίζουν ακόμη και σήμερα το υπόλοιπο κέντρο της πόλης.

1936, «Μια Επιστολή», *Τεχνικά Χρονικά*, τ.Χ, Αύγουστος 1936, σ.711. Αναφέρεται στο Βλάχος Γ. και άλλοι, 1978: σ. 118

³ Το 2013 ο Δήμος Θεσσαλονίκης συμπεριέλαβε τον κοινόχρηστο ακάλυπτο χώρο του συγκροτήματος στα ενδεικτικά σημεία παρέμβασης, στα πλαίσια του διαγωνισμού ιδεών "Δημιουργία & Ανάκτηση Κοινόχρηστων και Κοινοφελών Χώρων και Ανάδειξη Χώρων «Τοπόσημου» στην αστική περιοχή του Δήμου Θεσσαλονίκης".

ΤΟ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΩΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΕΚΜΗΡΙΟ

Η επιλογή της χωροθέτησης του συγκροτήματος κατοικιών της Πρόνοιας σε οικόπεδο στην εντός των τειχών πόλη παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον σαν στοιχείο για την πολιτική που ακολουθήθηκε για την ένταξη των προσφύγων. Σε γενικές γραμμές, η Τεχνική υπηρεσία επέλεξε να οικοδομήσει προσφυγικούς οικισμούς στα όρια ή στην περιφέρεια του αστικού ιστού, όπου μετέπειτα εγκαταστάθηκαν βιοτεχνικές και βιομηχανικές μονάδες. Οι οικισμοί αυτοί δημιούργησαν μια συνθήκη ομοιογενούς προσφυγικής κατοίκησης, κάτι που αφενός δημιούργησε την δυναμική για σχέσεις αλληλεγγύης στο επίπεδο της γειτονιάς (Hirshon R. 2004), αλλά, αφετέρου, αναπαρήγαγε το στίγμα του διαχωρισμού των προσφύγων από τον υπόλοιπο αστικό πληθυσμό (Λεοντίδου Λ., 1989). Τη δεκαετία του 1930 στη Θεσσαλονίκη η Τεχνική Υπηρεσία οικοδόμησε τους κυριότερους προσφυγικούς οικισμούς στις περιοχές Αλλατινί, Αρετσού, Βυζάντιο, Δέρκων, Κατιρλί, Κουρί, Νέα Κρήνη, Βότση και στο κέντρο της Καλαμαριάς (Καλογήρου Ν. 1986: 487-491 και Χαστάογλου Β. 1999: 321-335). Άλλοι πρόσφυγες αυτοστεγάστηκαν στα δυτικά της πόλης. Έτσι, η χωροθέτηση του υπό εξέταση συγκροτήματος σε μια σαφώς αστική περιοχή η οποία μεν παραλάμβανε υποβαθμισμένες χρήσεις όπως οι Νέες Φυλακές Θεσσαλονίκης, αλλά παρέμενε σε άμεση γειτνίαση με κεντρικότερες λειτουργίες όπως το Διοικητήριο της πόλης, αποτελεί μια περίπτωση απόκλισης από την συνήθη πρακτική.

Εκτός από αποτύπωμα της κρατικής πολιτικής αναφορικά με την στέγαση και κοινωνική ένταξη των προσφύγων, το συγκρότημα μεταφέρει στοιχεία για τον τρόπο ζωής μερίδας του προσφυγικού πληθυσμού μετά την εγκατάστασή της στην Θεσσαλονίκη. Έτσι, η διατήρηση του συγκροτήματος συνάδει και με την πρόθεση αναγνώρισης και διατήρησης μιας άυλης κληρονομίας, του ίχνους της παρουσίας των προσφύγων στον αστικό ιστό της πόλης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το μορφολογικό λεξιλόγιο του υπό εξέταση κτιρίου και η επίλυση του εσωτερικού των κατοικιών είναι παρόμοια με τα προσφυγικά συγκροτήματα που σχεδιάστηκαν από επώνυμους αρχιτέκτονες και οικοδομήθηκαν την ίδια περίοδο στην Αθήνα και τον Πειραιά. Η διάταξη των κτιρίων στο οικόπεδο με την διαμόρφωση εσωτερικής κοινόχρηστης αυλής και η επιλογή να χωροθετηθεί το συγκρότημα εντός του αστικού ιστού της πόλης αποτελούν εντούτοις μια εξαίρεση από την πολιτική που ακολουθούνταν. Είναι τέλος το μοναδικό σωζόμενο δείγμα της εφαρμογής του τύπου της πολυκατοικίας για την μαζική στέγαση των προσφύγων στην Θεσσαλονίκη.

Θεωρούμε ότι το *σύνολο* των παραπάνω χαρακτηριστικών τεκμηριώνει το ενδιαφέρον που παρουσιάζει το συγκρότημα κατοικιών της Πρόνοιας. Η προστασία που θα του εξασφαλίσει η κήρυξή του ως διατηρητέο, σε συνδυασμό με την πρόνοια για την παροχή κινήτρων προς τους ιδιοκτήτες, θα επιτρέψει την διατήρηση ενός αρχιτεκτονικού, ιστορικού και κοινωνικού τεκμηρίου.

Η έκθεση αυτή συντάχθηκε από ομάδα μελέτης του ΣΑΘ συγκροτούμενη από τους:

Ευανθία Δόβα, Αρχιτέκτονα Μηχανικό ΑΠΘ, MArch II

Ελευθερία Ζωγράφου, Αρχιτέκτονα Μηχανικό ΑΠΘ, ΜΑ Κοινωνική και Ιστορική Ανθρωπολογία

Ευγένιο Μπαλάση, Αρχιτέκτονα Μηχανικό ΑΠΘ, ΜΑ Γεωγραφική Ανάλυση και Χαρτογραφική Παραγωγή

και εγκρίθηκε ομόφωνα από το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων Θεσσαλονίκης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βλάχος Γ., Γιαννίτσαρη Γ., Χατζηκώστα Ε., 1978. «Η στέγαση των προσφύγων στην Αθήνα και τον Πειραιά στην περίοδο 1920-1940. Προσφυγικές Πολυκατοικίες», *Αρχιτεκτονικά Θέματα* 12/1978.

Γεωργίου Ζωή, 2012. "Urban Rehab, Αποτοξινώνοντας την ελληνική αστικότητα", διπλωματική διατριβή, ΤΟΜΕΑΣ Δ , Ιστορίας Αρχιτεκτονικής, Ιστορίας Τέχνης, Αρχιτεκτονικής Μορφολογίας και Αναστήλωσης. Επιβλ.: Λεφάκη Σ., ειδικοί σύμβουλοι σε θέματα αστικού σχεδιασμού : Ζωίδης Γ., Γερόλυμπου Α.

Δόβα Ε., Ζωγράφου Ε., Μπαλάσης Ε., 2013. Έπαινος στον αρχιτεκτονικό διαγωνισμό ιδεών «Δημιουργία & Ανάκτηση Κοινόχρηστων και Κοινοφελών Χώρων και Ανάδειξη Χώρων 'Τοπόσημου' στην αστική περιοχή του Δήμου Θεσσαλονίκης», Δήμος Θεσσαλονίκης, 2012.

Καλογήρου Ν., 1986. Η Θεσσαλονίκη μετά το 1912, πρακτικά συμποσίου 1-3 Νοεμβρίου 1985, Κέντρο Ιστορίας Θεσσαλονίκης, Δήμος Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1986.

Λεοντίδου Λ., 1989. Πόλεις της σιωπής. Εργατικός εποικισμός της Αθήνας και του Πειραιά, 1909-1940. Αθήνα: ΕΤΒΑ

Χαστάογλου Β., 1999. «Η προσφυγική εγκατάσταση και ο βίαιος μετασχηματισμός του αστικού χώρου στην Θεσσαλονίκη, 1922-1930» στο Ο ξεριζωμός και η άλλη πατρίδα - Οι προσφυγοπόλεις στην Ελλάδα. Επιστημονικό συμπόσιο, 11 και 12 Απριλίου 1997., Αθήνα: Σχολή Μοραΐτη

Hirchon R., 2004. Κληρονόμοι της Μικρασιατικής Καταστροφής: Η κοινωνική ζωή των Μικρασιατών προσφύγων στον Πειραιά. Αθήνα: Μ.Ι.Ε.Τ.

ΑΡΧΕΙΑ

Αντάρας Λ., προσωπικό φωτογραφικό αρχείο. Λήψεις 02/2016.

Τμ. Πρόνοιας, Γενική Δ/ση Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας. Φάκελος κτιριακού συγκροτήματος επί των οδών Ολυμπιάδος 22-28 και Ρακτιβάν 9-13. Πρόσβαση στο αρχείο 19.04.2016.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
φωτογραφιών, διαγραμμάτων και σχεδίων

1. Άποψη από συμβολή οδών Ολυμπιάδος και Λαμπουσιάδου (Γεωργίου Ζ. 2012)

2. Άποψη από συμβολή οδών Ολυμπιάδος και Ρακτιβάν (Αντάρας Λ. 2016)

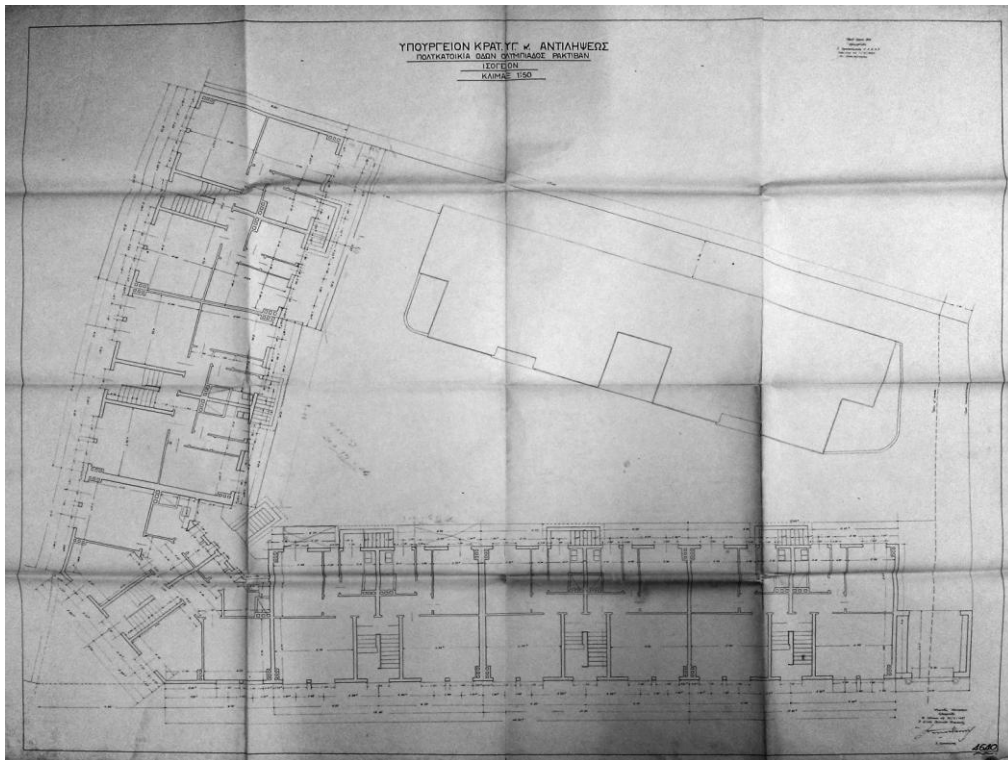
3. Άποψη από οδό Ρακτιβάν (Αντάρας Λ. 2016)

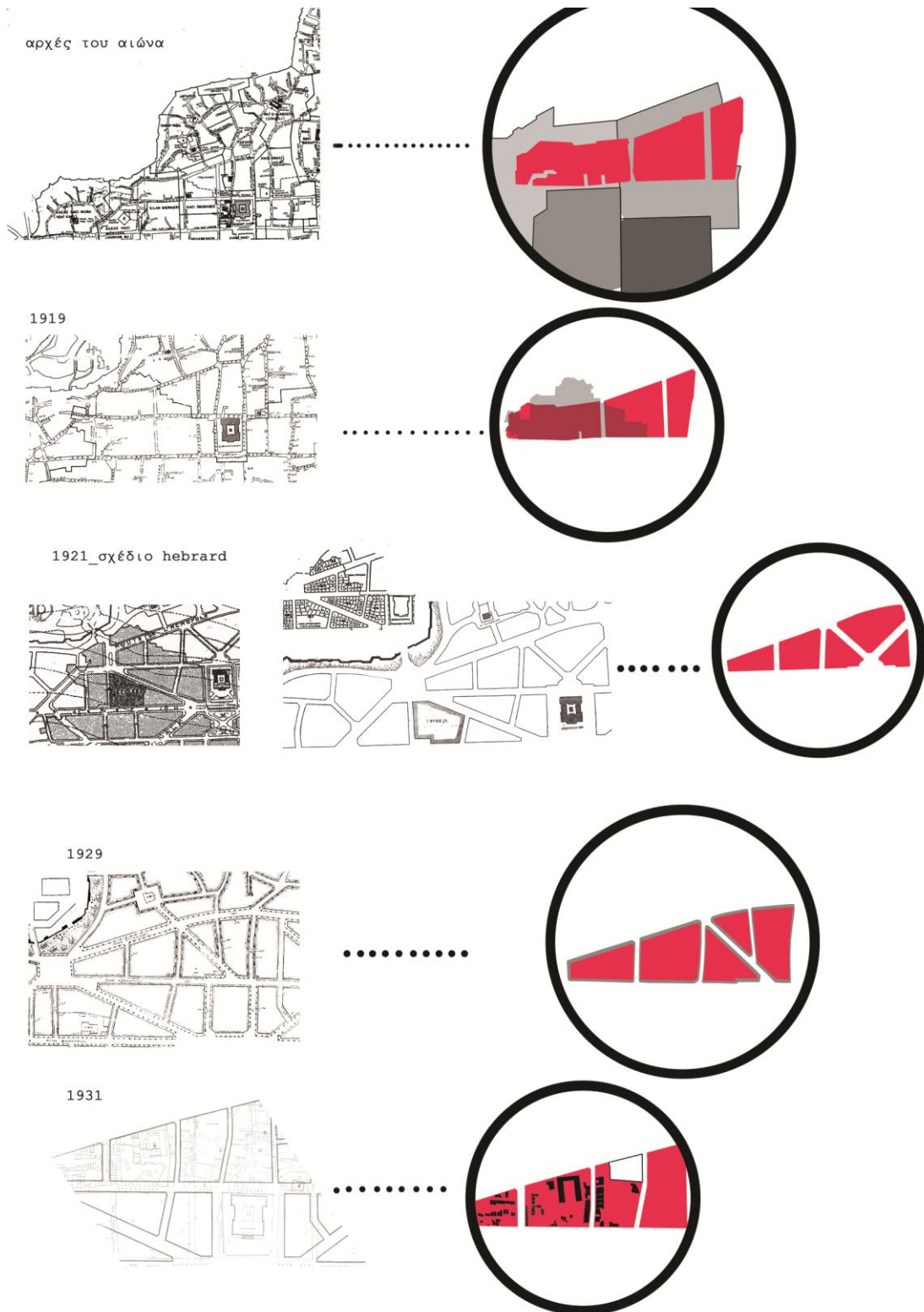
4. Άποψη από εσωτερική κοινόχρηστη αυλή (Αντάρας Λ. 2016)

5. Άποψη εσωτερικής κοινόχρηστης αυλής (Δόβα Ε., κ.α. 2013)

6. Κάτοψη ισογείου από την ανασύσταση φακέλου του 1957 (Τμ. Πρόνοιας, αρχείο)

8. Εξέλιξη ρυμοτομίας στην περιοχή (Γεωργίου Ζ. 2012)